

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.221:351.72

О.А. Магопець, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград, Україна

А.В. Босенко, канд. екон. наук

Головне управління ДФС у Полтавській області, м. Полтава, Україна

Розвиток процесів управління оподаткуванням в системі державного управління

В статті висвітлено історію виникнення, розвитку й трансформації процесів управління оподаткуванням у контексті етапів еволюції державного управління. Розкрито особливості філософського й економічного сприйняття податків та управління оподаткуванням у світовій економічній науці. Доведено, що кожній економічній системі властиві свої особливості організації процесу управління оподаткуванням, які у свою чергу визначаються певними чинниками, що зумовлені закономірностями функціонування ринку, товарно-грошових відносин та розвитком самих економічних систем.

податки, оподаткування, державне управління, управління оподаткуванням, система оподаткування, податкові відносини

Е.А. Магопец, доц., канд. екон. наук

Кіровоградский национальный технический университет, г. Кіровоград, Украина

А.В. Босенко, канд. екон. наук

Главное управление ГФС в Полтавской области, г. Полтава, Украина

Развитие процессов управления налогообложением в системе государственного управления

В статье отражена история возникновения, развития и трансформации процессов управления налогообложением в контексте этапов эволюции государственного управления. Раскрыты особенности философского и экономического восприятия налогов и управления налогообложением в мировой экономической науке. Доказано, что каждой экономической системе присущи свои особенности организации процесса управления налогообложением, которые в свою очередь определяются факторами, обусловленными закономерностями функционирования рынка, товарно-денежных отношений и развитием непосредственно экономических систем.

налоги, налогообложение, государственное управление, управление налогообложением, система налогообложения, налоговые отношения

Постановка проблеми. Як свідчить світова історія, зміна форм суспільного устрою, зростання продуктивних сил, розвиток виробничих відносин, становлення і зміцнення державності завжди ставили людство перед проблемою управління сукупністю складних і динамічних суспільних й соціально-економічних відносин. При цьому податки, в більшій чи меншій мірі, завжди були невід'ємним інструментом державного управління, основою якого є своєчасне і правильне врахування об'єктивних економічних законів, характеру суспільних відносин у конкретний історичний період, розвитку продуктивних сил та ступеня інтегрованості країни у світове економічне співтовариство [12, с. 60]. Державне управління охоплює усі сфери суспільного виробництва й спрямоване на реалізацію цілей ефективного економічного і суспільного розвитку держави на основі визначених державою пріоритетів.

Для з'ясування сутності процесів управління оподаткуванням слід дослідити генезис розвитку оподаткування в системі державного управління.

Незважаючи на власну специфіку, власний генезис як категорії суспільних відносин, еволюція податків і управління оподаткуванням нерозривно пов'язані й обумовлені еволюцією управління державними справами і національним господарством. Виникнення і розвиток держави обумовлює виникнення податків, які є джерелом фінансових ресурсів задля забезпечення виконання державою властивих їй функцій. Тобто податки – невід'ємний атрибут функціонування держави: немає держави, немає і податків, і навпаки немає держави без податків. У цьому зв'язку розвиток управління оподаткуванням доцільно розглядати у контексті історичних етапів розвитку державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і практичним аспектам державного управління економікою та оподаткуванням присвячені праці класиків економічної науки: Ф. Аквінського, Ф. Кене, Дж. Кейнса, А. Лаффера, А. Маршала, У. Петті, Д. Рікардо, П. Самюельсона, А. Сміта, І. Фішера, М. Фрідмена та ін.

Серед вітчизняних вчених, які досліджували проблематику управління оподаткуванням, становлення податкової системи і податкового регулювання економічних процесів слід відзначити Ю. Іванова та А. Крисоватого [2], Я. Литвиненко [8], В. Мельника [13], К. Проскуру [15], А. Соколовську [19] та ін. Аналіз наукової думки засвідчив, що проблемам оподаткування присвячено багато досліджень, проте у них недостатньо уваги приділяється питанням державного управління і регулювання управління оподаткуванням з урахуванням змін, які відбуваються у суспільстві під впливом ринкових перетворень, трансформації владних інституцій та зміни суспільно-політичного устрою. Управління оподаткуванням не може бути статичним процесом й повинно розвиватися одночасно з розвитком суспільства, інакше таке управління призведе до дестабілізації суспільного розвитку. Узгодженість та врахування поточних потреб соціально-економічного розвитку має бути тим підґрунтям на основі якого здійснюється розробка методів і форм державного управління оподаткуванням. Зазначене визначає необхідність і актуальність системного теоретичного аналізу концепцій розвитку процесів управління оподаткуванням в системі державного управління, що дозволить окреслити пріоритети державного управління оподаткуванням на різних етапах розвитку суспільства.

Постановка завдання. Завданням даної статті є дослідження історії виникнення, розвитку та трансформації процесів управління оподаткуванням у контексті етапів еволюції державного управління з метою визначення їх відповідності закономірностям функціонування ринку, товарно-грошових відносин та розвитку економічних систем.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку управління, як зазначається у науковій літературі [7, с. 20; 22, с. 50; 5, с. 6], налічує декілька тисячоліть, беручи початок з моменту зародження писемності в стародавньому Шумері і виникненням особливої касти «жерців-бізнесменів», діяльність яких пов'язують з торговими операціями і комерцією. Цей історичний етап вважається першою управлінською революцією, що отримала назву релігійно-комерційної. Сучасна історична наука ще не дала однозначної відповіді на питання щодо існування в цей період податків як інструменту управління торговельною діяльністю. Однак є всі підстави вважати, що здійснення комерційної діяльності уже в ті часи об'єктивно не могло обходитися без певних «митних» та інших платежів, якими обкладалися учасники торговельних операцій.

Друга управлінська революція датується XVIII ст. до н.е. і пов'язується з діяльністю правителя стародавнього Вавилону царя Хаммурапі, який затвердив так званий «Кодекс законів Хаммурапі» [7, с. 20], й був спрямований на регулювання як

суспільних, так і податкових відносин. Слід зазначити, що в цьому кодексі законів податки вже були визначені як обов'язковий елемент державного управління.

Історико-філософське й економічне осмислення категорії «податок» відбувається в античний період – VI ст. до н.е., кінець V ст. н.е., в епоху стародавньої Греції та Риму і пов'язане з третьою управлінською революцією, якій сприяло становлення давньогрецьких міст-держав, активного розвитку в них ремесел і торгівлі. Третя управлінська революція була спрямована на поєднання методів та інструментів державного управління з управлінням діяльністю у господарській сфері [14, с. 7].

У цей історичний період у працях античних філософів (Ксенофонт, Аристотель) відбувається розвиток наукової думки та узагальнення практичного досвіду щодо господарського життєзабезпечення суспільства. Грецький філософ Аристотель вводить поняття «економіка» – (грец. *Oikonomia*, від лат. «ой-кос» – будинок, господарство і «номос» – правило), що започаткувало розуміння сутності податку як важливої економічної категорії суспільних відносин. У цей же період в Греції та Римі формуються податкові системи, в основу яких було покладено майнове та поголовне оподаткування, яке здійснювалось на основі оцінки майна та перепису [20, с. 6; 13], що забезпечувало фінансування витрат здебільшого на утримання армії, спорудження укріплень навколо міст-держав, будівництво храмів й доріг. Однак тогочасні форми сплати податків мали далеко не цивілізований характер: жертвопринесення, військові трофеї, данина, побори, рабство тощо, а сам процес оподаткування носив нестійкий, стихійний, тимчасовий характер. Фіксуючи наявність механізму акумуляції державних доходів, античні філософи (Ксенофонт і Аристотель) не проводили теоретичне конструювання податків, проте пропонували урізноманітнити джерела доходів держави не обмежуючи їх лише гнобленням переможених народів [14, с. 7].

Деякі питання усвідомлення податків та податкових відносин з позицій державного управління отримали розвиток у філософських творах середньовічних філософів. Фома Аквінський (1225–1274 рр.) у книзі «Загальна теологія» вперше торкнувся питання фінансової моральності податків й зробив спроби обґрунтувати право короля на їх встановлення і справляння, вважаючи їх дозволеною формою пограбування й закликаючи вводити податки для покриття надзвичайних державних витрат [14, с. 7].

Поступовий розвиток технічного прогресу в XV-XVI ст. нової ери сприяв й розвитку наукових поглядів щодо сприйняття податків як джерела доходів держави й необхідності управління оподаткуванням, що пов'язано зі школами меркантилістів (Т. Гоббс, В. Петті, Д. Локк) та фізіократів (Ф. Кене, А. Тюрго, О. Мірабо та ін.). Вперше були поставлені питання відносно необхідності ведення державного фінансового і бюджетного господарства, визначення державних доходів і витрат, перетворення податків з тимчасового в постійне джерело доходів держави.

У 1642 р. відомий англійський філософ Т. Гоббс (1588–1679) писав, що правитель має «абсолютне право» обкладати підданих податками. У тогочасних трактатах наголошувалося на необхідності створення особливих податкових органів, які б діяли постійно, забезпечуючи державну казну своєчасними податковими надходженнями [15, с. 34].

В. Петті у книзі «Трактат про податки та збори» описує податкові відносини більш комплексно, з урахуванням тенденцій витрачання державних коштів й критично оцінює практику «переносу» податків від суб'єктів господарювання до людей (споживачів), які безпосередньо не виробляють матеріальних цінностей [11, с. 66].

Представники школи фізіократів основну увагу зосереджували на «справедливості оподаткування», стверджуючи, що справжній дохід може давати лише

земля, а інші сфери господарства (мануфактура й торгівля) нових економічних цінностей не створюють, відтак було зроблено висновок про допустимість винятково поземельного оподаткування. На цій основі виникла відома концепція «єдиного податку» [1, с. 221].

Суттєвий внесок у розвиток теорії податків та оподаткування здійснив Ф. Кене, який за допомогою економічної таблиці висвітлив механізм формування доходів і витрат у різних класах суспільства: виробників (фермери, сільськогосподарські робітники), безплідних (промисловці, торговці, робітники) і землевласників. Виокремивши джерела формування доходів різних класів, з яких можуть формуватися і державні доходи через механізм сплати податків Ф. Кене дійшов висновку, що доходи продуктивного класу мають спрямовуватися до фондів споживання та обміну, звільняючись від оподаткування [4, с. 220–223].

Ф. Кене не відкидав також й ідеї оподаткування продуктивного класу, але лише за умови, що цей клас досягне певного рівня багатства, тобто йдеться про своєрідні податкові пільги для окремої сфери національного господарства. Крім того, Ф. Кене вказував на проблему «зайвих чиновників», що займаються збиранням податків, зазначаючи наступне «... всі ці люди, оплачувані нацією, не виробляють для держави своєю працею жодного багатства, так що витрати і самі люди являють собою чисту втрату для королівства» [4, с. 238].

Таким чином, розвиток цивілізації, зміна певних суспільно-економічних формацій, змінювали як наукове розуміння сутності, місця і ролі податків, так і форми їх справляння, стаючи більш прийнятними для економіки і платників податків. Як зазначає Я.В. Лебедзевич, з XV ст. до останньої чверті XVIII ст. теорії походження податків пройшли еволюцію від заперечення податків як звичайних доходів держави до сприйняття їх у такій ролі [6, с. 94]. Податки стають важливим джерелом формування бюджету держави та фінансування витрат, пов'язаних з утриманням державного апарату, розвитком освіти, науки, а також регулюванням суспільної та господарської діяльності, а оподаткування набуває більш впорядкованого, стійкого характеру.

З розширенням кола функцій держави стає дедалі зрозумілішою необхідність податків як надійного джерела ресурсів для виконання цих функцій [19, с. 55].

Все це суттєво вплинуло на формування класичної теорії податків та оподаткування, становлення основ наукового підходу до управління податковими відносинами в умовах розвитку капіталізму та початку індустріального прогресу в Європі, що призвело до четвертої управлінської революції, яка датується періодом XVII-XVIII ст. нової ери й характеризується важливими історичними перетвореннями в галузі управління, а саме – його виокремлення як самостійного напряму науково-практичної діяльності й становлення професійного управління, що дало новий імпульс для розвитку галузей знань і наукового узагальнення історичного досвіду управління.

В цей період розвиваються теорії класичної політичної економії (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль та ін.), формується класичне уявлення щодо ролі податків в економіці, їх функцій, принципів оподаткування, державного регулювання оподаткування. Класичне розуміння податків та оподаткування було представлено А. Смітом (1723-1790 рр.) у праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» (1776). Він визначив податки як більш-менш впорядковане й систематичне вилучення частини доходів суб'єктів господарювання, а також висунув і обґрунтував основні принципи оподаткування [18, с. 506]. В продовження започаткованих А. Смітом досліджень, Д. Рікардо (1772–1823) у праці «Начала політичної економії та податкового обкладання» (1817) висунув нові ідеї про податки і оподаткування, чітко сформулювавши одне з головних завдань податкової політики держави – вона має

сприяти нагромадженню та розширенню виробництва [21].

Подальший хід історії показав, що теоретичні положення, висунуті А. Смітом, стали визначальними для наступних посткласичних економічних вчень (К. Маркс, Ф. Енгельс, які роль податків в управлінні національним господарством визначали наступним чином: «Податки – це материнські груди, які годують уряд. Податок – це п'ятий бог поряд із власністю, родиною, порядком і релігією... У податках втілене економічно виражене існування держави») [16], як з фундаментальних економічних проблем, так і з проблем податків та податкових відносин.

А. Сміт і його послідовники започаткували системне формування науки про податки і оподаткування, внесли значний вклад у визначення місця і ролі податків, як невід'ємних елементів процесів відтворення та життєзабезпечення держави, чинників економічного зростання, які вимагають відповідних механізмів їх функціонування в суспільстві.

Поступальний хід розвитку ринкових товарно-грошових відносин і промисловий прогрес ХІХ ст. зумовили п'яту, так звану «бюрократичну» управлінську революцію, яка датується кінцем ХІХ – початком ХХ ст. До цього часу остаточно сформувалася концепція «професійної бюрократії», що стала основою наукового узагальнення історичного досвіду управління, формування та розвитку науки управління як самостійної сфери фундаментальних і прикладних досліджень. У цей період у більшості провідних капіталістичних країн світу остаточно сформувалися податкові системи як самостійні сфери науково-практичної діяльності, склалися механізми державного управління податками і оподаткуванням.

Історично цей процес супроводжувався розвитком класичної економічної теорії, що було пов'язано зі зміною протягом першої половини ХХ ст. ситуації у світовому ринковому господарстві. Науково-технічний прогрес, мегаконцентрація наукового і виробничого потенціалу, зміна вимог споживчого ринку зумовили реструктуризацію світової економіки, розвиток підприємницьких структур малого та середнього бізнесу, ускладнили економічні національні та міжнародні зв'язки і відносини, визначили спрямованість розвитку господарської діяльності залежно від її гнучкості, динамічності, адаптивності до швидкого реагування на зміну вимог зовнішнього середовища.

Еволюція класичної економічної теорії, в основному, була пов'язана з двома науковими напрямками – кейнсіанською та неокласичною теоріями. Як кейнсіанська, так і неокласична теорії, розглядаючи з єдиних позицій роль і сутність податків й визнаючи роль держави в регулюванні податкових відносин, пропонували свої підходи до методів і механізмів державного управління податками і оподаткуванням.

Засновник кейнсіанської теорії Дж. М. Кейнс визначав роль держави у регулюванні соціально-економічних умов оподаткування, виходячи з нестійкості динамічної рівноваги і необхідності прямих управлінських дій держави на економічні процеси за допомогою податкових інструментів і механізмів. Ця теорія обґрунтовує необхідність і доцільність державного регулювання економіки, а також визначає напрями, методи та форми такого регулювання. Кейнсіанці надають податкам винятково важливого значення, вважаючи їх головним важелем регулювання економіки і фактором успішного розвитку суспільства. Дж. М. Кейнс і його послідовники зазначали, що податки існують у суспільстві насамперед для регулювання економічних відносин та здійснення впливу на економічну активність в державі. У праці Дж. М. Кейнса «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» (1936 р.), зазначається, що економічне зростання залежить від грошових заощаджень тільки в умовах повної зайнятості, однак, оскільки повної зайнятості практично неможливо досягти, великі

заощадження заважають економічному зростанню, тому що вони не вкладуються у виробництво і являють собою пасивне джерело доходу. Для того, щоб усунути негативні наслідки, «зайві» заощадження повинні вилучатися державою за допомогою податків [3, с. 154–187]. Дж. М. Кейнс головною метою державного втручання в економіку вважав регулювання відповідності між попитом і пропозицією. Завданням держави є встановлення так званого ефективного попиту, здатного урівноважити виробництво, споживання, дохід і зайнятість. Регулятором цього попиту є державні витрати, задля забезпечення яких необхідні сталі податкові надходження. При цьому Дж. М. Кейнс і його прихильники підкреслювали гнучкість і еластичність дії податків в економічній системі як «вбудованих механізмів гнучкості», що спроможні згладжувати нестійкість економічних процесів.

На відміну від Дж. М. Кейнса основоположник неокласичної теорії Джеймс Мід відводив державі лише непрямую роль у регулюванні економічних процесів, відзначаючи її управлінський вплив з точки зору коригування та усунення перешкод для дії законів вільної конкуренції. Представники неокласичної теорії вважали, що податки здатні самі по собі підтримувати стабільність в економіці. Так, П. Самуельсон (1915–2009) стверджував, що податкова політика в умовах антициклічного регулювання теоретично має бути гнучкою, давати змогу одночасно усувати коливання економічного циклу, забезпечувати підтримку високої зайнятості та гальмувати інфляцію. Зазначаючи при цьому, що на практиці податкова політика є доволі потужною зброєю, і у разі неправильного її застосування може призвести до катастрофічних наслідків, а тому корисніше податкову політику взагалі не застосовувати у практиці державного регулювання [17, с. 381].

Незважаючи на неоднаковий підхід до державного управління податками і оподаткуванням, представники як кейнсіанської, так і неокласичної теорій внесли значний вклад як у розвиток систем податків і оподаткування, так і в удосконалення механізмів управління податковими відносинами.

Наприкінці ХХ ст. відбулися радикальні зміни у світовій економічній системі, пов'язані зі стрімким розвитком технологій, що вимагали розробки нових підходів до стратегії і тактики управління поведінкою учасників національного та міжнародного економічного простору, формування нових організаційних форм і технологій управління та спричинили наступну управлінську революцію. Це зумовило подальший розвиток економічної думки, який здійснювався в рамках неокейнсіанської теорії (І. Фішер, Н. Кандор), теорії «економічної пропозиції» (А. Берні, Г. Стайн, А. Лаффер) і теорії монетаризму (Н. Фрідман та ін.).

Так, прихильники неокейнсіанської теорії вважали необхідним поділ об'єктів оподаткування за критеріями споживання і заощадження, що збагатило сучасну науку і практику методами податкового стимулювання та засобами боротьби з інфляцією. Автори теорії «економічної пропозиції» розробляли механізм стимулювання господарської діяльності за рахунок податкових пільг, акцентуючи на тому, що не завжди підвищення податкової ставки приводить до збільшення податкових надходжень. Представник даного напрямку американський економіст А. Лаффер [8, с. 32] обґрунтував взаємозв'язок і взаємозалежність податкової ставки та податкових надходжень, побудувавши криву, яка отримала назву «крива Лаффера» (рис. 1).

Сутність даного взаємозв'язку полягає в наступному. В певний проміжок часу ставка податку може зростати від 0 до 100 %, але водночас податкові надходження зростатимуть від 0 до певного максимального рівня, який аж ніяк не збігатиметься із значенням ставки на рівні 100 %.

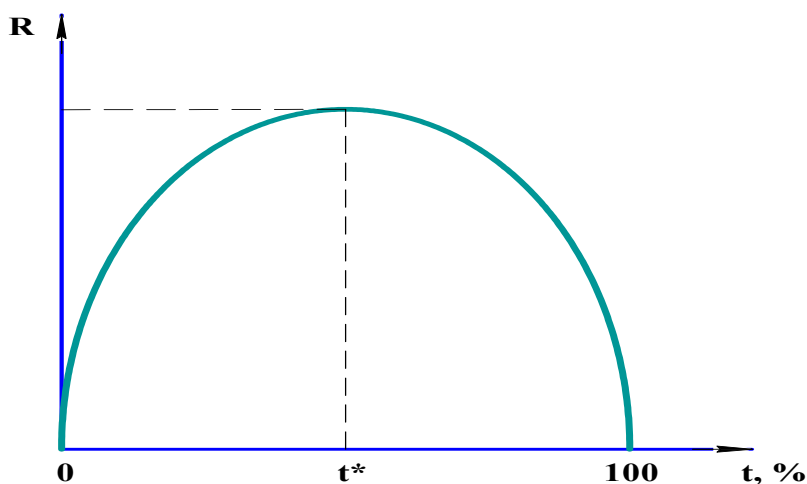

Рисунок 1 - Залежність податкових надходжень (R) від розміру податкової ставки (t)
Джерело: [9].

Існує певна критична точка, що є відповідною критичною ставкою податку. Потім, після перевищення певної критичної межі розміру ставки, податкові надходження почнуть знижуватися, аж до 0. Це стане можливим через згорання легальної підприємницької діяльності, оскільки підприємці не будуть зацікавлені у результатах своєї діяльності. Тобто, якщо держава встановить розмір ставки більше певного розумного рівня, підприємці поступово втрачатимуть інтерес до роботи в легальному секторі економіки, що призведе до їх відходу «в тінь» або згорання бізнесу. Таким чином максимізацію податкових надходжень з одночасним збереженням стимулу до розширення підприємництва у легальному секторі національної економіки можливо забезпечити тільки шляхом побудови ефективної податкової системи.

В основі теорії монетаризму лежить стимулювання господарської діяльності за рахунок регулювання грошової маси та зниження податкових ставок. Представники даної теорії закликали по можливості зменшувати ставки оподаткування та надавати корпораціям податкові преференції, що за їх переконанням призведе до зменшення податкового тягаря, а відтак – збільшить темпи економічного зростання.

Визнання за податками здатності зменшувати вплив негативних чинників на економічний розвиток властиве як теорії монетаризму, так і кейнсіанській теорії, проте монетаристи вважають цим чинником «зайві» гроші, а кейнсіанці - «зайві» заощадження.

Питання щодо місця і ролі податків в управлінні національним господарством та їх значення як стабілізаторів економічного розвитку (відомі економісти К. Макконелл і С. Брю зазначають, що «вбудовані стабілізатори», до числа яких відносяться і податки, здатні зменшити коливання національного доходу приблизно на третину [10, с. 251–252]), вивчаються й сучасними науковими школами, дослідження яких ґрунтуються на системному застосуванні методів та інструментів теорій кейнсіанства, «економічної пропозиції» та монетаризму.

Характерними особливостями сучасних зарубіжних податкових теорій є їх прикладний характер й спрямованість на вдосконалення систем державного управління податками і оподаткуванням.

Сучасна вітчизняна наука і практика в питаннях управління податками й оподаткуванням ще не отримали всебічного теоретико-методологічного осмислення і практичного розвитку, відсутні системні дослідження, спрямовані на вивчення питань управління оподаткуванням окремих галузей, видів економічної діяльності та товаровиробників, особливо в умовах стрімких динамічних змін зовнішнього

середовища та поглиблення інтеграційних процесів. На практиці це призводить до узагальненої оцінки процесів управління оподаткуванням, прийняття суб'єктивних рішень в межах конкретної ситуації, які не завжди мають позитивний ефект як для платників податків, так і для держави. Ускладнює означену проблему нерелевантний характер системи оподаткування, нестабільність податкового законодавства, не завжди належний рівень підготовки фахівців, які здійснюють професійну діяльність у системі управління оподаткуванням й окрім всього означеного, відсутність єдності в розумінні сутності дефініцій, не закріплених на законодавчому рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз еволюції управління оподаткуванням засвідчив, що ця еволюція – не випадковий процес, а процес, який має свою об'єктивну логіку. Управління оподаткуванням – це частина загальної системи державного управління, в його основі лежать загальні принципи й фундаментальні положення державного управління економікою, системного підходу і аналізу.

Розвиток управління оподаткуванням супроводжувався розвитком податкової науки, яка, з одного боку, забезпечувала філософське й економічне осмислення податків, їх місця і ролі у суспільному житті, а з іншого – збагачувала практику управління оподаткуванням.

Кожній економічній системі властиві свої особливості організації процесу управління оподаткуванням, які, в свою чергу, визначаються певними чинниками, зумовленими закономірностями функціонування ринку, товарно-грошових відносин та розвитком самих економічних систем зокрема: особливості розвитку суспільства та суспільних інституцій; стан і динаміка розвитку продуктивних сил та виробничих відносин у державі; роль держави у регулюванні економічних відносин; політичний устрій; рівень доходів платників податків та можливості здійснення ними заощаджень; майнова диференціація суспільства; управлінські традиції (демократичне або авторитарне управління) тощо. Вище означене пояснює доцільність використання історичного досвіду в процесі удосконалення управління оподаткуванням (забезпечення оптимального розподілу і перерозподілу доходів, підтримку конкуренції, розвиток фінансових ринків, формування ціни і цінності державних послуг, усунення подвійного оподаткування, організації міжнародного співробітництва, протидії податковим злочинам тощо), як одного із значимих елементів в системі державного управління, на що й мають бути спрямовані подальші наукові дослідження.

Список літератури

1. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі [Текст] / М. Блауг; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 670 с.
2. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент [Текст] : підручник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова. – К. : Знання, 2008. – 488 с.
3. Кейнс Д. М. Общая теория занятости, процента и денег [Текст] / Д. М. Кейнс, пер. с англ. Н. Н. Любимов; Ассоц. российских вузов. – М. : Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
4. Кенэ Ф. Физиократы. Избранные экономические произведения: пер. с фр., англ. и нем. [Текст] / Ф. Кенэ и др.; предисл. П. Н. Ключкина. – М. : Эксмо, 2008. – 1199 с.
5. Кучерявенко Н. П. Основы налогового права [Текст] : учеб. пособие. Под ред. проф. Н. П. Кучерявенко. – Харьков : Легас, 2001. – 242 с.
6. Лебедзевич Я. В. Теорії походження податків [Текст] / Я. В. Лебедзевич // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2006. – № 3(6). – С. 88–99.
7. Лизунова И. В. История управленческой мысли [Текст] : учеб. пособие / И. В. Лизунова. Новосибирск : СГГА, 2013. – 291 с.
8. Литвиненко Я. В. Податкова політика [Текст] : навч. посіб. / Я. В. Литвиненко. – К. : МАУП, 2003. – 224 с.
9. Лортикян Э. Л. История экономических реформ : Мировой опыт второй половины XIX–XX вв. [Текст] : учеб. пособие для экон. вузов и фак. / Э. Л. Лортикян. – Х. : Консум, 1999. – 287 с.
10. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: пер. с англ. [Текст] / К. Р.

- Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : Инфра-М, 2007. – XXXVI, 939 с.
11. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение. Общая часть [Текст] : Учебник. / М.Н. Марченко. – М. : Зеркало, 2001. – 560 с.
  12. Мельник А. Ф. Національна економіка [Текст] / А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
  13. Мельник В. М. Генеза теорій податків [Текст] / В. М. Мельник // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 42–43.
  14. Налоговый менеджмент. Учебник [Текст] / Под ред. А. Г. Поршнева. – М. : ИНФРА – М, 2003. – 442 с.
  15. Проскура К. П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації [Текст] / К. П. Проскура. К. : ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с.
  16. Розумні й освічені про оподаткування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sta.lviv.ua/index.php?id=62>
  17. Самуэльсон П. Э. Экономика [Текст] : учебник / П. Э. Самуэльсон, В. Д. Нордхаус; пер. с англ. О. Л. Пелявский. – М.; СПб.; К. : Вильямс, 2007. – 1358 с.
  18. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй [Текст] / А. Сміт; пер. з англ. О. Васильєва та ін.; наук. ред. Є. Литвин. – К. : Port-Royal, 2001. – 594 с.
  19. Соколовська А. М. Податкова система держави : теорія та практика становлення [Текст] / А. М. Соколовська. – К. : Знання-Прес, 2004. – 454 с.
  20. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність [Текст] : навч.-метод. посібн. / під ред. Н. М. Ткаченко. – К. : Арлета, 2004. – 554 с.
  21. Фінанси зарубіжних корпорацій [Текст] : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / В. М. Суторміна та ін.; Держ. вищ. навч. закл. «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2008. – 218 с.
  22. Юрківський О. Й. Місце довіри в непрямому оподаткуванні [Текст] / О. Й. Юрківський // Вісник Донецького національного університету, серія. В : Економіка і право. – 2013. – Вип.1. – С. 206–209.

References

1. Blauh, M., & Dziub, I. (2001). *Economic theory in retrospect*. (I. Dziub, Trans). Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy».
2. Ivanov, Yu. B., Krysovatyj, A. I., Kizyma, A. Ya., & Karpova V. V. (2008). *Podatkovyy menedzhment [Tax management]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
3. Kejns, D. M., & Liubymov, N. N. (1999). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. (N. N. Liubymov, Trans). Moscow: Helyos ARV.
4. Kene, F., & Kliukyna, P. N. (2008). *Physiocrats. Selected economic works*. (P. N. Kliukyna, Trans). Moscow: Eksmo.
5. Kucheriavenko, N. P. (2001). *Osnovy nalohovoho prava [Basics of Tax Law]*. Khar'kov: Lehas [in Ukrainian].
6. Lebedzevych, Ya. V. (2006). Teorii pokhodzhennia podatkov [Theories of the origin of taxes]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalters'koho obliku, kontroliu i analizu – Theory and methodology of accounting, control and analysis*, 3(6), 88-99 [in Ukrainian].
7. Lyzunova, Y. V. (2013). *Ystoryia upravlencheskoj mysly [History of Management Thought]*. Novosybyrsk : SHHA [in Russian].
8. Lytvynenko, Ya. V. (2003). *Podatkova polityka [Tax policy]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
9. Lortykian, E. L. (1999). *Ystoryia ekonomycheskykh reform : Myrovoj opyt vtoroj polovyny XIX–KhKh vv. [The history of economic reforms: World experience of the second half of the XIX-XX centuries]*. Khar'kov: Konsum [in Ukrainian].
10. Makkonnell, K. R., & Briu S. L. (2007). *Ekonomyks: pryntsypy, problemy y polytyka [Economics: Principles, Problems and Policies]*. Moscow: Ynfra-M [in Russian].
11. Marchenko, M. N. (2001). *Sravnytel'noe pravovedenye. Obschaia chast' [Comparative Law. A common part]*. Moscow: Zerkalo [in Russian].
12. Mel'nyk, A. F., Vasina, A. Yu., Zheliuk, T. L., & Popovych, T. M. (2011). *Natsional'na ekonomika [National economy]*. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
13. Mel'nyk, V. M. (2004). Heneza teorii podatkov [Genesis theories taxes]. *Finansy Ukrainy – Finance Ukraine*, 8, 42-43 [in Ukrainian].
14. Porshnev, A. H. (Eds.). (2003). *Tax management*. Moscow: YNFRA – M.
15. Proskura, K. P. (2014). *Podatkove administruvannia v Ukraini v postkryzovyy period: efektyvnist' ta napriamy modernizatsii [Tax Administration of Ukraine in the post-crisis period, effectiveness and direction of modernization]*. Kyiv: TOV «Emkon» [in Ukrainian].

16. Rozumni j osvicheni pro opodatkuвання [Smart and educated about taxation]. – Retrieved from <http://www.sta.lviv.ua/index.php?id=62> [in Ukrainian].
17. Samuel'son, P. E., Nordkhaus, V. D., & Peliavskyj, O. L. (2007). *Economy*. (O. L. Peliavskyj, Trans). Moscow; St. Petersburg; Kyiv : Vyl'iams.
18. Smit, A., & Vasyli'iev, O. (2001). *Wealth of Nations. The study of the nature and causes of the welfare of nations*. (O. Vasyli'iev, Trans). Kyiv: Port-Royal.
19. Sokolovs'ka, A. M. (2004). *Podatkova systema derzhavy : teoriia ta praktyka stanovlennia [State Tax System: Theory and practice of formation]*. Kyiv: Znannia-Pres [in Ukrainian].
20. Tkachenko, N. M. (2004). *Podatkovi systemy krain svitu ta Ukrainy. Oblik i zvitnist' [Tax systems in the world and Ukraine. Accounting]*. Kyiv: Arleta [in Ukrainian].
21. Sutormina, V. M. (2008). *Finansy zarubizhnykh korporatsij [Finance foreign corporations]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
22. Yurkiv's'kyj, O. J. (2013). Mistse doviry v nepriamomu opodatkuванні [Place trust in indirect taxation]. *Visnyk Donets'koho natsional'noho universytetu – Bulletin of Donetsk National University*, Vyp.1, 206-209 [in Ukrainian].

Olena Magopets, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
Kirovohrad National Technical University, Kirovohrad, Ukraine

Anatoly Bosenko, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
State Fiscal Service in Poltava region, Poltava, Ukraine

The Development of Tax Management Processes in Public Administration

The aim of this study is to investigate the history of the emergence, development and transformation of the tax administration processes in the context of the historical stages of the evolution of public administration in order to determine their compliance with the laws of functioning of the market, commodity-money relations and the development of economic systems.

Based on analysis of the evolution of tax administration it has been substantiated that this process, which has its own objective logic, is part of the public administration, it is based on the fundamental principles and provisions of the state management of the economy, a systematic approach and analysis. The features of philosophical and economic perception of taxes and tax management in global economics have been disclosed. It has been proved that every economic system has its own peculiarities of tax management process, which in turn are determined by certain factors caused by the operation of the laws of the market, commodity-money relations and development of economic systems.

The expediency of using historical experience in the process of improvement of tax administration, as one of the most important elements in the system of public administration, has been substantiated.

taxes, taxation, public administration, taxation administration, taxation, tax relations

Одержано (Received) 14.05.2016

Прорецензовано (Reviewed) 25.05.2016

Прийнято до друку (Approved) 26.05.2016

УДК 330.322:338.432 (336.14)

С.А. Фрунза, доц. канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград, Україна

Проблеми та напрямки удосконалення державної фінансової інтервенції аграрних підприємств в Україні

У статті визначено напрямками державного стимулювання розвитку агропромислового комплексу України за рахунок здійснення державної фінансової інтервенції. Досліджено сучасний стан, проблеми та напрямки державного фінансування сільськогосподарських товаровиробників. Запропоновані заходи удосконалення державної фінансової інтервенції аграрних підприємств в Україні.
державна аграрна інтервенція, фінансова інтервенція, товарна інтервенція, державне фінансування, нормативна грошова оцінка землі, фіксований сільськогосподарський податок